YOSHLAR TARBIYASIDA TARIXIY MEROSNING AHAMIYATI

Muallif: **Tuychiyeva E’zoza Orifjon qizi**
Samarqand davlat pedagogika instituti, Tabiiy fanlar fakulteti, 202-guruh talabasi
Ilmiy rahbar: **Samatov Xurshid O‘lmasjanovich**
Samarqand davlat pedagogika instituti, falsafa fanlari doktori, dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqimizning boy tarixiy merosi, milliy davlatchilik an’analari hamda buyuk ajdodlarimiz hayoti va ilmiy faoliyatining yosh avlod ma’naviy-axloqiy tarbiyasidagi o‘rni tahlil qilinadi. Tarixiy xotiraning yoshlarda milliy o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, mas’uliyat va ma’naviy barqarorlikni shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Jumladan, Muhammad al-Xorazmiy algebra fanining rivojiga asos bo‘lgan “Al-jabr val-muqobala” asarini yaratgan; uning nomidan “algoritm” atamasi kelib chiqqan. Mirzo Ulug‘bek rahbarligidagi Samarqand astronomiya maktabida 1437-yilda 1 018 yulduz joylashuvi qayd etilgan “Ziji Sultoniy” yulduzlar jadvali tuzilgan. Bu tarixiy misollar ajdodlar merosi faqat faxr manbai emas, balki ilmiy izlanish, mehnatsevarlik va tanqidiy fikrlash uchun ham namuna ekanini ko‘rsatadi. Shuningdek, globallashuv sharoitida tarixiy bilimlarni ta’lim jarayoniga interaktiv usullar, muzey va tarixiy obidalarga sayohatlar hamda raqamli resurslar orqali singdirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Maqolada tarixiy merosni yoshlar tarbiyasida samarali qo‘llashga doir amaliy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: tarixiy meros, yoshlar tarbiyasi, tarixiy xotira, ma’naviy immunitet, Amir Temur, Muhammad al-Xorazmiy, Mirzo Ulug‘bek, milliy o‘zlikni anglash, vatanparvarlik.

Abstract: This article examines the role of the rich historical heritage of the Uzbek people, national statehood traditions, and the lives and scholarly contributions of great ancestors in the spiritual and moral education of the younger generation. It highlights the importance of historical memory in developing national identity, patriotism, responsibility, and spiritual resilience among young people. Examples include Muhammad al-Khwarizmi’s work “Al-jabr wa’l-muqabala,” which contributed to the development of algebra and gave rise to the term “algorithm,” as well as the “Zij-i Sultani” star catalogue compiled by the Samarkand school of astronomy under Mirzo Ulugbek. These examples demonstrate that ancestral heritage is not only a source of pride but also a model of scientific inquiry, diligence, and critical thinking. The article also considers ways to integrate historical knowledge into education through interactive methods, visits to museums and historical monuments, and digital resources. Practical recommendations are proposed for using historical heritage effectively in youth education.

Keywords: historical heritage, youth education, historical memory, spiritual resilience, Amir Temur, Muhammad al-Khwarizmi, Mirzo Ulugbek, national identity, patriotism.

1. KIRISH (MAVZUNING DOLZARBLIGI)

Bugungi globallashuv va texnologiyalar rivojlangan asrda yoshlar tarbiyasi, ularning ma’naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirish har qachongidan ham muhim masala hisoblanadi. Jamiyatning ma’naviy poydevorini mustahkamlashda xalqimizning asrlar davomida shakllangan tarixiy merosi beqiyos ahamiyatga ega. Tarixiy meros nafaqat o‘tmish haqidagi bilimlar majmui, balki inson qalbida ezgulik, vatanparvarlik, mas’uliyat va milliy g‘urur tuyg‘ularini shakllantiruvchi muhim tarbiya manbaidir [5, 45-b.].

Tarix — shunchaki o‘tib ketgan voqealar majmuasi emas, balki millatning o‘zligini anglatuvchi, uning kelajak yo‘lini yorituvchi hayot maktabidir. O‘z tarixini bilgan, ajdodlarining ilmiy, madaniy va ma’naviy merosini qadrlagan yoshlar jamiyat taraqqiyotida o‘z o‘rnini anglaydi. Shu sababli yoshlar tarbiyasida tarixiy merosdan tizimli va samarali foydalanish, ularda tarixiy xotirani shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi [3, 102-b.].

2. TARIXIY XOTIRA — MA’NAVIY IMMUNITET ASOSI

Yoshlarda ma’naviy immunitetni shakllantirish, ularni ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalayotgan ommaviy madaniyatning salbiy ta’siridan himoya qilishda tarixiy meros muhim vosita vazifasini bajaradi. Tarixiy xotira inson qalbida milliy g‘urur, iftixor va Vatanga sadoqat tuyg‘ularini uyg‘otadi [2, 142-b.].

Ajdodlarimizning murakkab tarixiy sharoitlarda ko‘rsatgan jasorati, ilm-fan va madaniyat rivojiga qo‘shgan ulkan hissasini chuqur anglagan yoshlar ongida bir qator ijobiy fazilatlar shakllanadi:

• **Milliy o‘zlikni anglash:** yoshlar o‘zlarining jahon sivilizatsiyasiga katta hissa qo‘shgan xalq avlodi ekanini anglaydi va yuksak maqsadlar sari intiladi.

• **Ma’naviy mustahkamlik:** tarixiy manbalarda aks etgan vatanparvarlik namunalari yoshlarni qiyinchiliklardan qo‘rqmaslikka va o‘z prinsiplariga sodiq qolishga o‘rgatadi.

• **G‘oyaviy hushyorlik:** tarixiy xatolar va o‘tmishdagi ichki nizolar oqibatlarini o‘rganish orqali yoshlarda tinchlikni qadrlash va uni asrab-avaylash tuyg‘usi kuchayadi [3, 108-b.].

3. BUYUK AJDODLARIMIZ MEROSINING TARBIYAVIY KUCHI

O‘zbekiston zamini asrlar davomida jahon ilm-fani, madaniyati va davlatchiligiga ulkan ta’sir ko‘rsatgan buyuk siymolarni yetishtirib bergan. Ularning hayot yo‘li va qoldirgan merosi bugungi yoshlar uchun ibrat maktabidir. Tarixiy merosning tarbiyaviy ahamiyatini quyidagi yo‘nalishlarda ko‘rish mumkin:

Davlatchilik va adolat mezoni (Amir Temur merosi): Amir Temurning “Kuch — adolatdadir” tamoyili hamda “Temur tuzuklari” asari yoshlarda davlatga sadoqat, qonunlarga hurmat va adolatlilik tuyg‘ularini shakllantirishda muhim manbadir [1, 56-b.]. Ushbu merosni o‘rganish intizom, strategik fikrlash va boshqaruv madaniyatini anglashga yordam beradi.

Ilm-fanga muhabbat va ma’rifatparvarlik (al-Xorazmiy, Ibn Sino, Mirzo Ulug‘bek merosi): Ajdodlarimizning aniq va tabiiy fanlar, tibbiyot hamda astronomiya sohalaridagi ilmiy yutuqlari yoshlarni ilm-fan bilan shug‘ullanishga, yangilik yaratishga va intellektual salohiyatini oshirishga undaydi [4, 78-b.]. Ulug‘bekning ilm yo‘lidagi fidoyiligi kitobxonlik va izlanishga rag‘bat uyg‘otadi.

Pedagogik va axloqiy o‘gitlar (hadis ilmi va tasavvuf merosi): Imom Buxoriy, Imom Termiziy kabi muhaddislar merosi hamda tasavvuf allomalarining o‘gitlari yoshlarni halollik, kattalarga hurmat, kamtarlik va saxovatpeshalik kabi insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi [2, 146-b.].

4. ZAMONAVIY TA’LIM-TARBIYA JARAYONIDA TARIXIY MEROSDAN FOYDALANISH MUAMMOLARI

Bugungi kunda ta’lim muassasalarida tarixiy merosni yoshlar ongiga singdirishda faqat yodlash yoki tayyor faktlarni taqdim etish uslubidan foydalanish muammolardan biridir. Bunday yondashuv yoshlarda tarixga bo‘lgan qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin [4, 82-b.].

Muammoni bartaraf etish va tarixiy merosni faol tarbiya vositasiga aylantirish uchun quyidagi ilmiy-amaliy choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

• **Raqamli texnologiyalarni joriy etish:** tarixiy voqealar, allomalar hayoti va madaniy yodgorliklarni aks ettiruvchi 3D virtual muzeylar, interaktiv mobil ilovalar hamda tarixiy-hujjatli animatsion materiallar yaratish.

• **“Tarixiy obidalarga sayohat” loyihalari:** Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz va Qo‘qon kabi qadimiy shaharlarga yoshlarning tizimli sayohatlarini tashkil etish. Tarixiy obidalarni bevosita ko‘rish o‘quvchilarning bilimini mustahkamlaydi.

• **Oilaviy shajara an’anasini tiklash:** oilalarda ota-bobolar, yetti pusht va ularning jamiyat taraqqiyoti yoki Vatan himoyasiga qo‘shgan hissasi haqida suhbatlar tashkil etish. Chunki tarbiya, avvalo, oiladan boshlanadi [5, 49-b.].

5. XULOSA

Xulosa qilib aytganda, yoshlar tarbiyasida tarixiy merosning o‘rni va ahamiyati beqiyosdir. Tarix — millatning kelajagini qurish uchun muhim ma’naviy poydevor. Buyuk ajdodlarimizning hayoti, ilmiy izlanishlari va ma’naviy jasoratlari yosh avlod uchun ibrat manbai bo‘lib xizmat qiladi. Yoshlar qalbida o‘tmishga hurmat va kelajakka ishonch tuyg‘ularini uyg‘un shakllantirish jamiyat ma’naviyatini yuksaltirishga yordam beradi. Tarixiy merosni asrash, ilmiy asosda o‘rganish va uni yoshlar ongiga singdirish har bir pedagog hamda fuqaroning muhim vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Amir Temur. “Temur tuzuklari”. — Toshkent: “O‘zbekiston”, 2018. — 56–60-betlar.
2. Pedagogika nazariyasi. / Prof. M.X. Toxtaxodjayeva tahriri ostida. — Toshkent: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti, 2010. — 142–146-betlar.
3. Shodiyev R. “Tarixiy xotira va ma’naviy yuksalish”. — Toshkent: “Ma’naviyat”, 2015. — 102–108-betlar.
4. Jumaboyev M. “O‘zbekiston tarixi va uning tarbiyaviy ahamiyati”. — Toshkent: “O‘qituvchi”, 2012. — 78–82-betlar.
5. Nazarov Q. “Milliy g‘oya va ma’naviy hayot”. — Toshkent: “Faylasuflar milliy jamiyati” nashriyoti, 2008. — 45–49-betlar.
6. UNESCO. History of Civilizations of Central Asia, Vol. IV: The Age of Achievement, A.D. 750 to the End of the Fifteenth Century. — Paris: UNESCO, 1998.
7. Institute for the History of Science, Max Planck Institute. “Ulugh Beg: Biography and the Samarqand Observatory”.